

KREISZNÉ HUDÁK EMESE,
ZANATY KRISZTINA,
ASZTALOS PÉTER HUGÓ

A DEMOGRÁFIAI FOLYAMATOK GAZDASÁGI HATÁSAI

*„A fejlett társadalmak számára
a 21. század egyik legjelentősebb
gazdasági-társadalmi kihívása
a népesség idősödéséből adódó
problémák kezelése.”*

A FEJEZETHEZ
TOVÁBBI ONLINE
HÁTTÉRANYAGOK
ÉRHETŐK EL

Az új, fenntartható közgazdaságtannak magában kell foglalnia a **demográfiát is, amely minden korábbinál erősebb gazdasági és társadalmi hatásokkal jelentkezhets a következő évtizedekben.** A világ népesedési tendenciáit jellemző két legfontosabb megatrend a **népességszám emelkedése** és a **népesség idősödése**. A demográfiai folyamatok ugyanis számottevő gazdasági következményekkel járhatnak: átalakítják a munkaerőpiacot, befolyásolják a munkatermelékenységet, megváltoztatják a fogyasztási és a megtakarítási szokásokat, átrendezik a termelés szerkezetét és hatással vannak a hosszú távú növekedési kilátásokra is.

Más kihívások előtt állnak a növekvő létszámú, de gazdaságilag kevésbé fejlett országok és a fejlett, de az idősödés által erőteljesebben érintett államok. Európa az egyetlen olyan földrész lehet, ahol a munkaképes korúak létszáma csökkenni fog a következő évtizedekben. Ennek kezeléséhez olyan intézkedésekre van szükség, amely a demográfiai folyamatokat megfelelően képes átalakítani a munkaerőkínálat növelése, szinten tartása érdekében.

A demográfiai folyamatok az állami ellátórendszerekre is jelentős hatással lesznek. A fejlett országok nyugdíjrendszerei előtt két fő kihívás áll: egyrészt a pénzügyi fenntarthatóság, másrészt a megfelelő összegű nyugdíjak biztosítása. A várható élettartam és az idősek létszámának emelkedése pedig az egészségügyi ellátás iránti kereslet élénkülésével jár majd a következő évtizedekben.

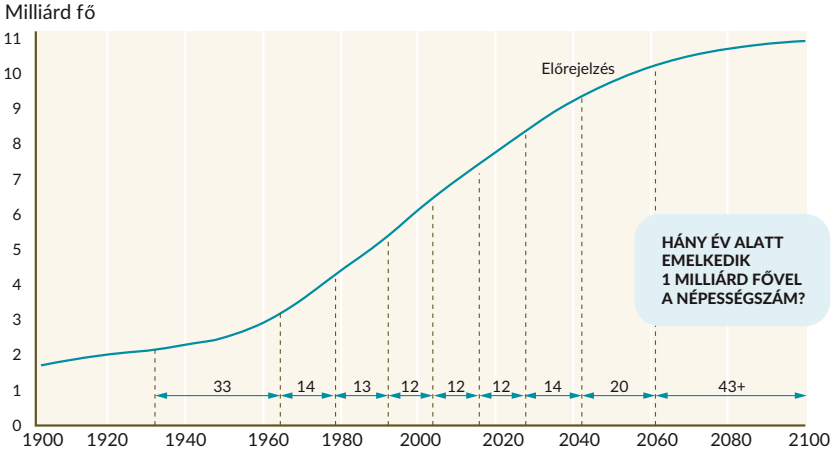
GLOBÁLISAN NÖVEKVŐ NÉPESSÉG, LOKÁLISAN IDŐSÖDŐ TÁRSADALOM

A világ demográfiai folyamatait a népességszám egyre lassuló növekedése és a népesség idősödése jellemzi. A világ népességszáma 2021-ben 7,9 milliárd főt tesz ki, és ez a létszám a következő évtizedekben tovább növekedhet. **A globális népességszám várhatóan 10,9 milliárd fővel érheti el maximumát 2100-ban (22.1. ábra).**

22.1. ábra: A világ népességszáma, 1900–2100

Forrás: ENSZ 2019. évi népesség-előrejelzés, közepes változat;
History Database of the Global Environment

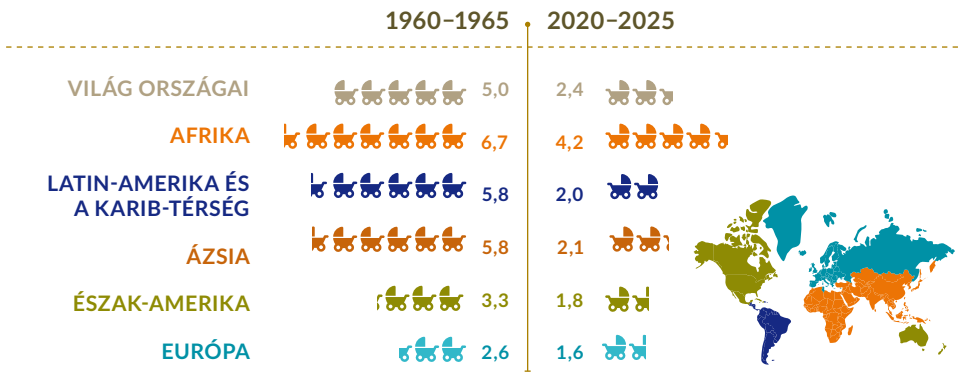
Megjegyzés: Az 1950 előtti adatok extrapoláltak, 1900 és 1950 között 10 éves gyakorisággal érhetőek el a globális népességadatok. Az ábra 1950 és 2015 között tényadatokat, 2015 és 2020 között ténybecslést, 2020-tól előrejelzést mutat az ENSZ adatbázisa alapján.

NÉPSSÉGMEGOSZTÁS

22.2. ábra: A termékenységi ráta alakulása a világ országaiban és egyes kontinensein

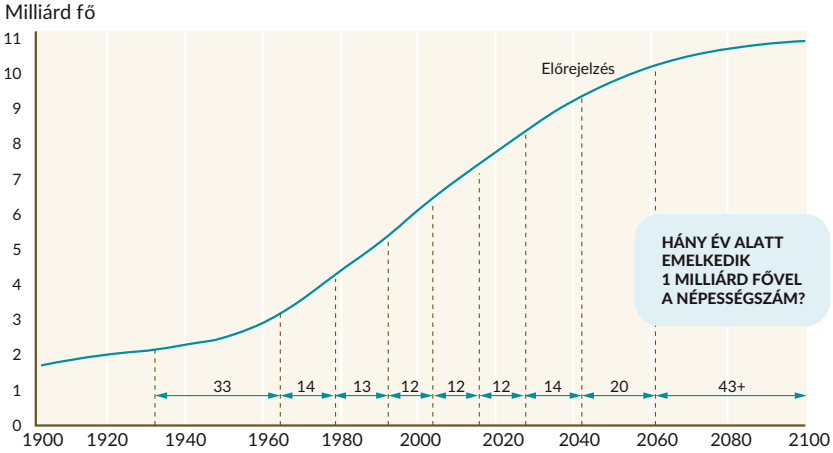
Forrás: ENSZ 2019. évi népesség-előrejelzés, közepes változat
Megjegyzés: Az adatok öt éves periódusokra érhetőek el az ENSZ adatbázisában.

22.1. ábra: A világ népességszáma, 1900–2100

Forrás: ENSZ 2019. évi népesség-előrejelzés, közepes változat;
History Database of the Global Environment

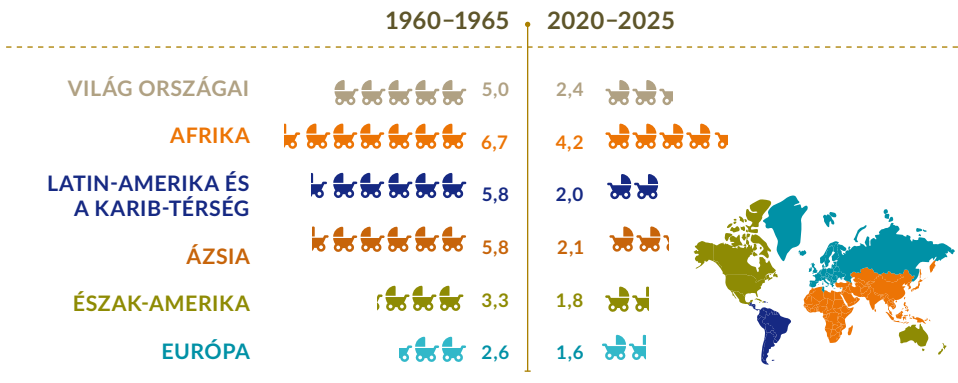
Megjegyzés: Az 1950 előtti adatok extrapoláltak, 1900 és 1950 között 10 éves gyakorisággal érhetőek el a globális népességadatok. Az ábra 1950 és 2015 között tényadatokat, 2015 és 2020 között ténybecslést, 2020-tól előrejelzést mutat az ENSZ adatbázisa alapján.

NÉPSSÉGMEGOSZTÁS

22.2. ábra: A termékenységi ráta alakulása a világ országaiban és egyes kontinensein

Forrás: ENSZ 2019. évi népesség-előrejelzés, közepes változat
Megjegyzés: Az adatok ötéves periódusokra érhetőek el az ENSZ adatbázisában.

Az emelkedő globális népességszám mögött ugyanakkor lokálisan eltérő demográfiai folyamatok húzódnak meg. A gazdaságilag kevésbé fejlett, alacsony jövedelmű országokban az egy nőre jutó gyermekszám jelenleg 4,5 körül alakul (ENSZ, 2019). Ezzel szemben a gazdaságilag fejlett régiókban a termékenységi ráta jellemzően nem éri el a népesség reprodukciójához szükséges 2,1 körüli értéket sem (22.2. ábra). A világ kontinensei közül azonban **Európa lehet az egyetlen olyan földrész, ahol a következő évtizedek során a népesség számcsökkenése várható.**

A világ népesedési folyamatait jellemző másik megatrend a népesség idősödése, ami a 21. század egyik legjelentősebb gazdasági-társadalmi kihívása. Az idősök népességen belüli részarányának emelkedését a termékenységi ráta korábbi évtizedekhez képesti csökkenése, valamint a várható élettartam növekedése okozza. **A 65 évnél idősebbek létszáma több mint megduplázódhat a következő három évtized során:** létszámuk a 2020. évi 728 millió főről 1,5 milliárd fő fölé emelkedhet 2050-ig a világ országaiban. A népesség idősödése az idősebbek és a fiatalabb generációk egymáshoz viszonyított arányának emelkedését, és ezáltal – minden más változatlansága mellett – a gazdaságilag aktív korú népesség terheinek növekedését eredményezheti.

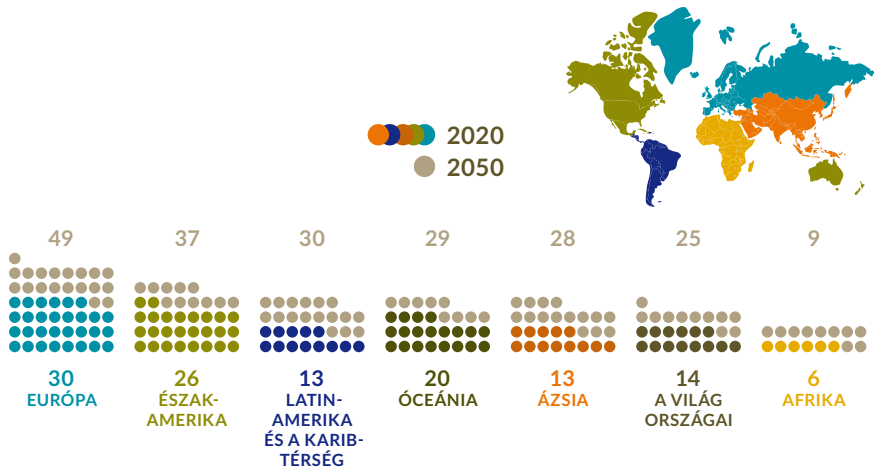
Az időskori függőségi ráta 2020 és 2050 között 14 százalékról 25 százalékra emelkedhet 2050-ig a világon (22.3. ábra). A következő évtizedekben is **Európa lehet a legidősebb népességgel rendelkező kontinens:** a 65 évnél idősebbek népességen belüli aránya a 2020. évi 19 százalékról 28 százalékra emelkedhet 2050-ig. A kontinensek közül Ázsiában élhet a legtöbb időskorú 2050-ben is: létszámuk a jelenlegi 412 millió főről 955 millió főre növekedhet 2050-ig (ENSZ, 2019).

A DEMOGRÁFIAI FOLYAMATOK ÁTALAKÍJTJÁK A MUNKAERŐPIACOT

A világ országaiban a következő évtizedekben növekedni fog a munkaképeskorú népesség létszáma, de az elmúlt 20 évhez képest érdemben mérséklődhet az aktív korúak létszámának növekedési üteme. A munkaképes korúak létszáma 5 milliárd főt tett ki 2020-ban, ami a 7,8 milliárd fős teljes népesség 65 százalékának felel meg. A 15–64 éves korú népesség 2000 és 2020 között 31 százalékkal bővült, a következő két évtized során már csak 15 százalékos létszámnövekedés várható az ENSZ népesség-előrejelzése alapján.

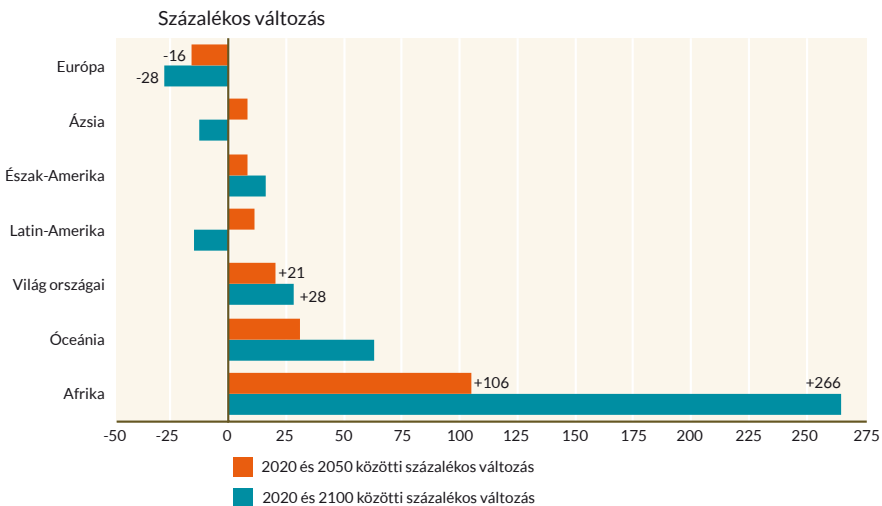
22.3. ábra: Az időskori függőségi ráta alakulása a világ egyes régióiban 2020-ban és 2050-ben (százalék)

Forrás: ENSZ 2019. évi népesség-előrejelzés, közepes változat
 Megjegyzés: Az időskori függőségi ráta azt mutatja meg, hogy 100 munkaképes korú egyénre hány időskorú jut.

22.4. ábra: A munkaképes korúak létszámának becsült változása 2020 és 2050 között, valamint 2020 és 2100 között a világ egyes földrészein (százalékos változás)

Forrás: ENSZ 2019. évi népesség-előrejelzés, közepes változat

A munkaképes korú népesség létszáma Európa kivételével várhatóan minden régióban emelkedni fog 2050-ig, de az évszázad második felében már Ázsiában és Latin-Amerikában is csökkenő pályára kerülhet a 15–64 évesek létszáma (22.4. ábra). **Afrikában a 2020. évi 753 millió fős munkaképes korú népesség létszáma 2050-ig megduplázódhat, azaz 1,5 milliárd fő felé emelkedhet**, míg az évszázad végéig a jelenlegi érték közel háromszorosára bővíülhet. Ezzel szemben Európában az évszázad végéig közel 30 százalékkal csökkenhet a munkaképes korú lakosság létszáma.

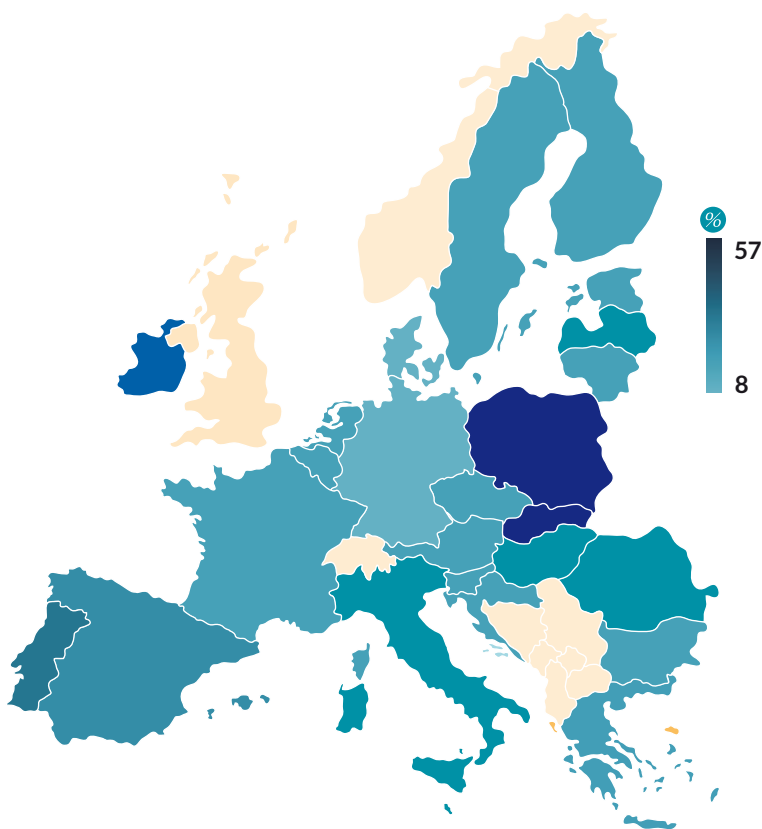
A fejlett, csökkenő munkaképes korú népességgel rendelkező országokban a munkaerőhiány kezelése igényelhet megfelelő gazdaságpolitikai intézkedéseket. A népesség szerkezetének megváltozása hosszú távon hatással lesz az egyes országok növekedési lehetőségeire is. A társadalom idősödése csökkentheti az aggregált termelékenységet (22.5. ábra), valamint hatással lehet a **fogyasztási és megtakarítási ráták** alakulására is.

A munkaképes korúak létszámcsökkenéséből adódó negatív munkapiaci hatásokat több intézkedés is ellensúlyozhatja rövid távon. Ilyen lépések közé tartozik a sérülékenyebb munkaerőpiaci csoportok (fiatal pályakezdők, a nyugdíjkorhatár előtt állók, az alacsonyan képzettek) **aktivitási rátájának növelése**, az **aktív életpályák hosszának kitolása**, valamint a **tőkeintenzív növekedés** előtérbe kerülése, ezen belül az **automatizáció** térnyerése. Hosszú távon a munkaerőhiány kezeléséhez olyan intézkedésekre van szükség, amely a demográfiai folyamatokat megfelelően képes átalakítani a munkaerő-kínálat növelése, illetve szinten tartása érdekében. Kiemelt cél a **termékenységi ráta növelése**, ennek kedvező gazdasági hatásai azonban csak több évtizedes késleltetéssel jelentkeznek.

Az idősödő társadalmakban hosszú távon átalakulhatnak a fogyasztói igények, amihez az egyes szektorok termelésének és foglalkoztatásának is alkalmazkodnia kell. Az életkor emelkedésével növekszik a kereslet az **egészségügyi ellátás** és az energiafogyasztás iránt, míg a más termékekre és szolgáltatásokra fordított kiadások (például az autóvásárlás, üzemanyag, oktatás) tipikusan csökkennek.

22.5. ábra: A GDP-arányos egészségügyi
közkiadások várható növekedése 2019 és 2070
között az Európai Unió tagállamaiban (becslés)

Forrás: European Commission (2021)

A KÖLTSÉGVETÉSEKNEK IS ALKALMAZKODNIUK KELL A MEGVÁLTOZÓ DEMOGRÁFIAI FELTÉTELEKHEZ

A fejlődő és a fejlett országok a népesség idősödése miatt eltérő kihívásokkal szembesülhetnek az **időskori nyugdíjak finanszírozásában**. A fejlődő országokban jelenleg alacsony a nyugdíjrendszerek lefedettsége, így a jövőben a nyugdíjban részesülő időskorúak arányának növelésére van szükség a megfelelő színvonalú időskori megélhetés biztosítása érdekében (ENSZ, 2018). A fejlett országokban magas a nyugdíjrendszerek lefedettsége, de pénzügyi fenntarthatóság szempontjából jelentős kihívás előtt állnak. A demográfiai változások kedvezőtlen hatást gyakorolhatnak a költségvetési bevételek és kiadások alakulására is, így megnehezítik a pénzügyi fenntarthatóság biztosítását. A bevételi oldalon a munkaképes korú népesség létszámának csökkenése a bérekhez kapcsolódó adó- és járulékbévételek mérséklődését eredményezheti. A kiadási oldalon az idősök létszám-növekedése miatt emelkedhetnek a nyugdíjkiadások, az egészségügyi közkiadások és az időskori betegápoláshoz kapcsolódó kiadások. Az Európai Bizottság 2021. évi jelentésének (EC, 2021) eredményei szerint az **Európai Unió országaiban a GDP-arányos nyugdíjkiadások a 2019. évi 11,6 százalékról 12,6 százalékra emelkedhetnek 2050-ig.**

A várható élettartam emelkedése és az idősök létszámának emelkedése várhatóan az **egészségügyi ellátás iránti kereslet élénkülésével** jár majd a következő évtizedekben. A 65 éves korban várható élettartam minden régióban további 2-3 évvel emelkedhet (ENSZ, 2019). Az egészségügyi ellátások iránti kereslet növekedésének mértéke azonban attól is függ, hogy a várható élettartam további emelkedése együtt jár-e majd az **egészségben töltött életevek** számának növekedésével. Az Európai Unió legfrissebb előrejelzése az **egészségügyi közkiadások 18 százalékos átlagos növekedését becsüli 2070-re** (EC, 2021). A kiadások emelkedése ugyanakkor nem egyenlő mértékben fogja érinteni az egyes országokat (22.6. ábra).

THE 2021 AGEING REPORT

***AZ IDŐSÖDŐ TÁRSADALOM
ÁLTAL JELENTETT
MUNKAERŐPIACI KIHÍVÁSOK
KEZELÉSÉHEZ HOSSZÚ TÁVON
DEMOGRÁFIAI FORDULATRA
VAN SZÜKSÉG.***

Az egészségügyi rendszerek fenntarthatóságának **kulcskérdése a prevenció**, amelynek erősítésével enyhíteni lehet az ellátórendszerre nehezedő nyomást. Egészséges táplálkozással, gyakori testmozgással, a dohányzás és az alkoholfogyasztás visszafogásával meg lehet előzni számos betegség kialakulását, és csökkenteni lehet az e viselkedési kockázatokhoz kapcsolódó halálozások arányát, ami az Európai Unióban az összes haláleset közel 40 százalékára tehető (EC, 2019). Az idős lakosok arányának növekedése lehetőségeket is rejt magában, amelyek tudatos kiaknázása (például: egészségturizmus fejlesztése) hozzá tud járulni a gazdasági növekedéshez. Összességében tehát az várható, hogy a demográfiai trendek és a technikai fejlődés hatására az **egészségügy és az egészségipar súlya növekedni fog a gazdaságban**.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- European Commission (2019): Country Health Profiles.**
European Commission (2021): The Ageing Report (2016-2070).
Institutional Paper No. 148.
- ENSZ (2018): Promoting Inclusion Through Social Protection – Report on the World Social Situation 2018.**
- ENSZ (2019): World Population Prospects 2019.**
- History Database of the Global Environment (2021)**
- MNB (2019): A Jövő Fenntartható Közgazdaságtana.** A Magyar Nemzeti Bank könyvsorozata, Budapest.